

۱۵۸۹۱۴ - ۲۰۲۲۷۴

دانشگاه اصفهان

دانشکده زبان‌های خارجی

گروه زبان‌شناسی

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان‌شناسی همگانی

نظریه‌ی بهینگی و بومی‌سازی تغییرات واژه‌ای و ساختارهای هجایی:

وام‌واژه‌های انگلیسی در زبان فارسی

استاد راهنما:

دکتر بتول علی‌نژاد

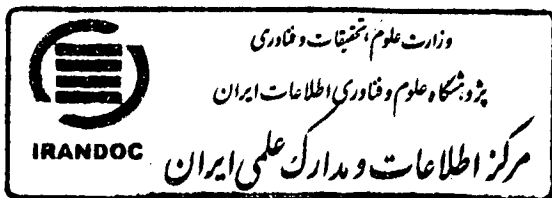
استاد مشاور:

دکتر احمد معین‌زاده

پژوهشگر:

ملیحه رحیمی

شهریور ماه ۱۳۸۹

۱۵۸۹۱۴

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده زبان های خارجی

گروه زبان شناسی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی زبان شناسی همگانی خانم ملیحه رحیمی

تحت عنوان

نظریه بهینگی و بومی سازی تغییرات واکهای و ساختارهای هجایی:

وامواژه های انگلیسی در زبان فارسی

در تاریخ ۱۳۸۹/۶/۲۱ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضاء

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر بتول علی نژاد با مرتبه ی علمی استادیار

امضاء

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر احمد معین زاده با مرتبه ی علمی استادیار

امضاء

۳- استاد داور داخل گروه دکتر والی رضایی با مرتبه ی علمی استادیار

امضاء

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر منیژه یوحنائی با مرتبه ی علمی استادیار

امضای مدیر گروه

۱۳۹۰ / ۲ / ۱۸

« مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ »

تشکر و قدردانی

سپاس خداوند را که مرا غرق رحمت و محبت خویش کرد تا بتوانم این پژوهش را به انجام برسانم.

پژوهش حاضر گامی است کوچک در سرزمین علم و دانش. بدیهی است که هر گام ابتدائی و آغازین، با لغزش برداشته می‌شود. این رساله نیز خالی از لغزش نبوده است. نکات مثبتی که در این پژوهش به چشم می‌خورد نتیجه راهنمایی‌ها و کمک‌های تکیه‌گاههای استواری است که در این راه وجود داشته‌اند و این شاگرد نوپا به آن‌ها قائم گردیده است و کمبودها و نواقص و ایرادات، متوجه اندک بودن سرمایه علمی نگارنده این رساله است.

در تدوین و نگارش پژوهش حاضر، از راهنمایی‌ها و پیشنهادات راه‌گشایانه استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر علی‌نژاد بهره فراوان بردم، تشویق‌ها و حمایت‌های آن استاد بزرگوار همواره موجب دلگرمی من بوده است و نظرات سازنده و پرمهرشان موجب شد که بسیاری از کمبودها و لغزش‌ها در پژوهش حاضر برطرف گردد، از ایشان صمیمانه سپاسگزارم و خود را همواره مدیون منش بزرگوارانه‌شان می‌دانم. همچنین راهنمایی‌های استاد فرزانه‌ام، جناب آقای دکتر معین‌زاده، را سپاس می‌گزارم که مشاورت این پایان‌نامه را به عهده داشتند و با مطالعه دقیق متن پیشنهادات با ارزشی ارائه نمودند. صادقانه معترفم که از کلاس‌های درس این دو بزرگوار بسیار آموختم.

در طول دوره تحصیل، از کلاس‌های درس دیگر استادانم، جناب آقای دکتر رضایی، جناب آقای دکتر عموزاده، جناب آقای دکتر اسلامی، جناب آقای دکتر رفیعی و جناب آقای دکتر توانگر نیز بسیار بهره بردم. از آن‌ها سپاس-گزارم و همواره قدردان محبت‌هایشان خواهم بود. همچنین از کارشناس محترم گروه زبان‌شناسی، سرکار خانم فخرالحاجیه صفاکار، به خاطر مساعدت‌های ایشان در مراحل مختلف انجام این پژوهش و نیز مسئولین دانشگاه اصفهان، ریاست محترم دانشگاه، تحصیلات تکمیلی و دانشکده زبان‌های خارجی قدردانی و تشکر می‌نمایم.

و سرانجام بر خود لازم می‌دانم از پدر و مادر گرامی‌ام که همیشه در تمام مراحل تحصیل مشوق و حامی من بوده‌اند و مرا در رسیدن به اهدافم یاری کرده‌اند، تشکر کنم. همچنین از همسر عزیز و مهربانم، جناب آقای سید محمدمهدی رضوی، بهترین یاری که بدون همدلی و همراهی دلسوزانه‌اش عبور از فراز و نشیب‌های زندگی ناممکن می‌نماید، بسیار سپاس‌گزارم و خود را مدیون زحمات ایشان می‌دانم. و در آخر از خواهر خوبم خانم نیره رحیمی که با وجود مشغله زیاد، مسئولیت تایپ این پایان‌نامه را به عهده گرفت، متشکرم.

از خداوند متان برای همگی این عزیزان، موفقیت و سربلندی در تمام مراحل زندگی را مسئلت می‌نمایم.

بیشتر زانکه چو گردی ز میان برخیزم

یارب از ابر هدایت برسان بارانی

تقدیم به « پدرم » به پاس تلاش‌ها تا بیاموزم ...

تقدیم به « مادرم » به پاس گذشت‌ها تا بیاسایم ...

تقدیم به « همسرم » به پاس مهربانی‌ها تا بنگارم ...

چکیده

هنگامی که وام‌واژه‌ها از زبان مبدأ وارد زبان مقصد می‌شوند، معمولاً با نظام واجی زبان مقصد منطبق می‌شوند، به این پدیده، تطبیق وام‌واژی^۱ می‌گویند. به عبارت دیگر، وقتی زبانی واژه‌هایی را از زبان دیگر وام بگیرد، آواهای آن را دگرگون می‌سازد و آن‌ها را مطابق با آواهای زبان خودش در می‌آورد. پژوهش حاضر به بررسی "بومی‌سازی تغییرات واکه‌ای و ساختارهای هجایی وام‌واژه‌های انگلیسی در زبان فارسی بر مبنای نظریهٔ بهینگی" می‌پردازد.

داده‌های پژوهش از سه فرهنگ معتبر (انوری (۱۳۸۶)، مشیری (۱۳۷۱) و زمردیان (۱۳۸۴)) جمع‌آوری شده است. نحوهٔ انتخاب واژه‌ها از سه فرهنگ مذکور بدین ترتیب بوده است که چنان‌چه هر سه فرهنگ‌نویس یا حداقل دو نفر از آن‌ها بر انگلیسی بودن واژهٔ مبدأ توافق داشته‌اند، آن واژه جهت مطالعه انتخاب شده است.

در این پژوهش در پی پاسخ به دو سؤال هستیم: ۱- زبان فارسی بر اساس چه محدودیت‌هایی در نظریهٔ بهینگی تغییرات واکه‌ها را در وام‌واژه‌های انگلیسی اعمال می‌کند؟ و ۲- نظریهٔ بهینگی چگونه می‌تواند تغییر و تحولات ساخت هجایی وام‌واژه‌ها را در زبان فارسی تجزیه و تحلیل کند؟ در این پژوهش با استفاده از محدودیت‌ها و تابلوهای بهینگی به دو سؤال مذکور پاسخ می‌دهیم که به ترتیب عبارت است از: ۱- زبان فارسی برای دستیابی به برون‌دادهای بهینه به تعارض محدودیت‌های نشان‌داری و پایایی می‌پردازد و برای فرآیندهای اعمال شده بر واکه‌های ساده و مرکب رتبه‌بندی منحصر به فردی ارائه می‌دهد: ۲- زبان فارسی برای بازسازی ساخت هجایی وام‌واژه‌ها، از یک سری محدودیت نشان‌داری و پایایی تبعیت می‌کند و رتبه‌بندی منحصر به فردی ارائه می‌دهد که در این رتبه‌بندی، محدودیت‌های نشان‌داری جزو محدودیت‌های قوی‌تر و محدودیت‌های پایایی که بعد از آن‌ها می‌آید، به عنوان محدودیت قوی، متوسط و ضعیف در کنار محدودیت‌های نشان‌داری، ظاهر می‌شوند. زبان فارسی از بین دو محدودیت پایایی حذف و درج در خوشه‌های همخوانی وام‌واژه‌ها فرآیند درج (درج واکهٔ میانجی و واکهٔ آغازی) را ترجیح می‌دهد.

کلید واژه‌ها: تطبیق وام‌واژی، بومی‌سازی، نظریهٔ بهینگی، محدودیت نشان‌داری، محدودیت پایایی، درج.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول : کلیات

- ۱-۱- مقدمه ۱
- ۲-۱- طرح موضوع پژوهش و اهمیت پرداختن به آن ۲
- ۳-۱- کاربرد پژوهش و نتایج تحقیق ۳
- ۴-۱- روند پژوهش ۵
- ۵-۱- سؤالات پژوهش ۶
- ۶-۱- ساختار پایان نامه ۷

فصل دوم : پیشینه پژوهش

- ۱-۲- مقدمه ۸
- ۲-۲- مطالعات زبان شناسان خارجی ۹
- ۳-۲- مطالعات زبان شناسان ایرانی ۱۸
- ۱-۳-۲- مطالعات کلی در مورد وام‌واژه‌ها ۱۸
- ۲-۳-۲- مطالعات مربوط به نظریه بهینگی ۲۲

فصل سوم : مبانی نظری

- ۱-۳- مقدمه ۲۷
- ۲-۳- نظریه بهینگی ۲۷
- ۱-۲-۳- آغاز تحول ۲۷
- ۲-۲-۳- ساز و کارهای نظری ۳۱

۳۵.....	۳-۲-۳- دستاوردهای نظریه بهینگی.....
۳۶.....	۴-۲-۳- محدودیت‌های پایایی (وفاداری یا برابری) و نشان‌داری.....
۳۹.....	۵-۲-۳- بازنمایی واجی.....
۴۰.....	۶-۲-۳- روش ارزیابی.....
۴۴.....	۷-۲-۳- نظریه تناظر.....
۴۶.....	۳-۳- نظام واکه‌ای.....
۴۶.....	۱-۳-۳- نظام واکه‌ای دو زبان انگلیسی و فارسی.....
۴۸.....	۲-۳-۳- توصیف آوایی و مقایسه واکه‌های زبان فارسی و انگلیسی.....
۴۸.....	۱-۲-۳-۳- واکه‌های مشترک زبان فارسی و انگلیسی.....
۵۰.....	۲-۲-۳-۳- واکه‌های ویژه زبان انگلیسی.....
۵۶.....	۴-۳- ساخت هجایی.....
۵۶.....	۱-۴-۳- مقدمه.....
۵۶.....	۲-۴-۳- ساخت هجایی در زبان فارسی.....
۵۸.....	۱-۲-۴-۳- انواع هجا در فارسی.....
۶۰.....	۳-۴-۳- ساخت هجایی در زبان انگلیسی.....
۶۲.....	۵-۳- خوشه‌های همخوانی.....
۶۲.....	۱-۵-۳- انواع خوشه‌های همخوانی در زبان فارسی.....
۶۳.....	۱-۱-۵-۳- ویژگی خوشه‌های همخوانی در زبان فارسی.....
۶۷.....	۲-۱-۵-۳- نکته‌هایی در مورد خوشه‌ها و ساخت هجایی زبان فارسی.....
۶۸.....	۲-۵-۳- انواع خوشه‌های همخوانی در زبان انگلیسی.....
۷۲.....	۶-۳- جمع‌بندی.....

فصل چهارم : روش تحقیق

۷۳	۱-۴- مقدمه.....
۷۳	۲-۴- مفاهیم کلیدی.....
۷۳	۱-۲-۴- کلید واژه‌ها.....
۷۴	۲-۲-۴- بنیاد تحقیق.....
۷۴	۳-۴- نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه‌ها و پاسخگویی به سؤالات تحقیق.....
۷۵	۴-۴- تعداد و نوع داده‌ها.....
۷۵	۵-۴- روش و ابزار گردآوری داده‌ها.....
۷۶	۶-۴- شیوه و ابزار تجزیه و تحلیل.....

فصل پنجم : تحلیل داده ها

۷۸	۱-۵- مقدمه.....
۷۹	۲-۵- دسته اول: بررسی نظام واکه‌ای در وام‌واژه‌های انگلیسی.....
۷۹	۱-۲-۵- محدودیت‌های مربوط به واکه‌ها.....
۸۵	۲-۲-۵- فرایندهای واجی مربوط به واکه‌های وام‌واژه‌های انگلیسی.....
۹۸	۳-۲-۵- جمع‌بندی.....
۹۹	۳-۵- دسته دوم: بررسی شکسته‌شدن خوشه‌های همخوانی وام‌واژه‌ها و تغییر هجا.....
۱۰۰	۱-۳-۵- بررسی شکسته‌شدن خوشه‌های همخوانی آغازین وام‌واژه‌ها.....
۱۰۳	۲-۳-۵- فرایند درج واکه میانجی /e/ در خوشه‌های همخوانی آغازین.....
۱۰۷	۱-۲-۳-۵- تحلیل فرایند درج واکه میانجی /e/ براساس نظریهٔ بهینگی.....
۱۰۹	۳-۳-۵- فرایند درج واکه میانجی /i/ در خوشه‌های همخوانی آغازین.....

- ۱۱۳-۱-۳-۳-۵- تحلیل فرایند درج واکه میانجی /i/ براساس نظریه بهینگی
- ۱۱۵-۴-۳-۵- فرایند درج واکه آغازی /e/ در خوشه‌های همخوانی آغازین
- ۱۱۹-۱-۴-۳-۵- تحلیل فرایند درج واکه آغازی /e/ براساس نظریه بهینگی
- ۱۲۱-۵-۳-۵- فرایند درج دوگانه واکه /e/ به عنوان واکه آغازی و میانجی در خوشه‌های سه همخوانی آغازین
- ۱۲۳-۱-۵-۳-۵- تحلیل فرایند درج دوگانه واکه آغازی و میانجی /e/ براساس نظریه بهینگی
- ۱۲۵-۶-۳-۵- علت نامتقارن بودن فرایند درج واکه در خوشه‌های همخوانی آغازین
- ۱۲۵-۷-۳-۵- سه همخوان میانی متوالی در زبان فارسی
- ۱۲۶-۸-۳-۵- بررسی شکسته شدن خوشه‌های همخوانی پایانی وام‌واژه‌ها
- ۱۲۹-۱-۸-۳-۵- تحلیل فرایند درج واکه میانجی /e/ در خوشه‌های همخوانی پایانی براساس نظریه بهینگی
- ۱۳۰-۹-۳-۵- جمع بندی

فصل ششم : جمع بندی و نتیجه گیری

- ۱۳۲-۱-۶- مقدمه
- ۱۳۲-۲-۶- خلاصه تجزیه و تحلیل نتایج تحقیق
- ۱۴۰-پیشنهادهایی برای مطالعات و تحقیقات آینده
- ۱۴۱-پیوست
- ۱۶۱-واژه‌نامه
- ۱۶۹-منابع و مأخذ

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۲۸.....	شکل ۱-۳ الگوی دستور زایشی.....
۲۹.....	شکل ۲-۳ الگوی نظریه بهینگی.....
۳۳.....	شکل ۳-۳ انگاره نظریه بهینگی.....
۳۳.....	شکل ۴-۳ ساختار و بخش‌های مختلف دستور در نظریه بهینگی.....
۳۵.....	شکل ۵-۳ نمودار جعبه‌ای انگاره واج‌شناسی.....
۴۶.....	شکل ۶-۳ دوزنقه واکه‌های زبان فارسی.....
۴۷.....	شکل ۷-۳ دوزنقه واکه‌های زبان انگلیسی.....
۵۴.....	شکل ۸-۳ دوزنقه واکه‌های مرکب زبان انگلیسی.....

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳ مقایسه الگوی قاعده بنیاد و نظریه بهینگی.....	۳۱
جدول ۱-۵ واژه‌های زبان فارسی بر حسب مشخصه‌های دو ارزشی.....	۸۲
جدول ۲-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «دلفین (dolphin)».....	۸۶
جدول ۳-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «کارتون (cartoon)».....	۸۷
جدول ۴-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «فوتبال (football)».....	۸۸
جدول ۵-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «ترمینال (terminal)».....	۸۹
جدول ۶-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «تانک (tank)».....	۹۰
جدول ۷-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «کالج (college)».....	۹۱
جدول ۸-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «تایپ (type)».....	۹۳
جدول ۹-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «گیم (game)».....	۹۵
جدول ۱۰-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «آرنج (arrange)».....	۹۶
جدول ۱۱-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «جُک (joke)».....	۹۸
جدول ۱۲-۵ خوشه‌های همخوانی آغازین در وام‌واژه‌های انگلیسی و معادل‌های آن‌ها در زبان فارسی.....	۱۰۱
جدول ۱۳-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «فلاش (flash)».....	۱۰۸
جدول ۱۴-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «پرینت (print)».....	۱۱۴
جدول ۱۵-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «اسکن (scan)».....	۱۱۹
جدول ۱۶-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «استرس (stress)».....	۱۲۳
جدول ۱۷-۵ تابلوی بهینه وام‌واژه «پارتیشن (partition)».....	۱۲۹

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

«وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلافُ السِّتِكمِ وَالوايْكمِ اِنَّ فِى ذلِکَ لآيَاتٍ لِلعالمينَ»

زبان پدیده‌ای ذهنی و انتزاعی است و ویژه انسان، که به عنوان مهم‌ترین وسیله پیام‌رسانی برای برقراری ارتباط در جوامع بشری به کار می‌رود. این زبان می‌تواند به صورت آوا و گفتار تجلی و ظهور فیزیکی پیدا کند و کارکرد اجتماعی بیابد. در نظام انتزاعی زبان انسانی، آواها به عنوان محملی برای انتقال پیام و برقراری ارتباط به کار می‌روند و مهم‌ترین هدف زبان را محقق می‌سازند، پس زبان ابزاری طبیعی برای همه جوامع بشری است، تا با آن به ایجاد ارتباط پردازند. اما زبان‌های بشری، کم و بیش تشابهات و تفاوت‌هایی با هم دارند، که از دیرباز موضوعات جذابی برای پژوهش‌گران بوده است. این پژوهش‌ها از اولین دهه‌های قرن بیستم میلادی، تحت عنوان بررسی‌های علمی به علم زبان‌شناسی مشهور شد، که پژوهش‌گران با برخورد‌های عینی، به بررسی‌های دقیق و سازمان‌یافته زبان پرداختند (یول، ۱۳۷۹: ۱۱). در واقع در قرن بیستم، زبان‌شناسی به عنوان دانشی جدید معرفی شد که هدف آن بررسی و مطالعه بُعد ساختاری نظام بود، ولی پرداختن به بُعد اجتماعی زبان نیز همواره مورد توجه اکثر زبان‌شناسان بوده است و به زبان به عنوان واقعیتهای اجتماعی نیز نگریسته شد. بنابراین، مطالعه زبان به عنوان نظام و نهادی اجتماعی و وابسته به فرهنگ جامعه، این باور را ایجاد و تشدید می‌کند، که زبان از دیگر گونیهای جامعه تأثیر می‌پذیرد و نسبت به عوامل

۱- و از نشانه‌های او (خداوند)، آفرینش آسمان‌ها و زمین و تفاوت زبان‌ها و رنگ‌های شماس. در این (اختلاف) نشانه‌هایی برای دانایان است (سوره روم

برون‌زبانی | هم | واکنش نشان می‌دهد. پس دگرگونی‌های اجتماعی، عامل مهمی در تحول و تغییر زبان به ویژه در سطح واژگان است (صفوی، ۱۳۸۰: ۱۱۴). یکی از بارزترین تحولات اجتماعی، ارتباط متقابل دو زبان به عنوان برخورد زبانی^۱ است که می‌تواند باعث رد و بدل شدن عناصر زبانی و عامل مهمی در تحول و تغییر زبان گردد. البته عوامل غیرزبانی هم می‌تواند در این امر مؤثر و کارآمد باشد.

از بین سه دستگاه آوایی، دستوری و واژگانی، واژگان، یعنی مجموعه لغاتی که اهل زبان در دسترس دارند، بیشتر دستخوش تحولات اجتماعی می‌گردد و تغییرات آن سریع است. از طرف دیگر، پیوستگی عناصر فرهنگی جامعه بیشتر با واژگان زبان است، یعنی واژگان زبان، آینه فرهنگ مردمی است که به آن تکلم می‌کنند (باطنی، ۱۳۵۴: ۷۵)، زیرا در تماس و برخورد دو جامعه، عناصر فرهنگی آن‌ها، اعم از زبان و غیر زبان، به هم نشت می‌کند و عناصر فرهنگی جامعه‌ای که از نظر علمی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و حتی گاهی نظامی در سطح بالاتری باشد، به جامعه‌ای که در سطح پایین‌تری باشد نفوذ می‌کند. در زبان فارسی معیار و معاصر، وام‌واژه‌هایی از زبان‌های اروپایی (فرانسه، انگلیسی، روسی، آلمانی، ایتالیایی و اسپانیایی) وجود دارند و به کار می‌روند که کاربرد متعارف آن‌ها، بر غنا و گستره واژگانی زبان فارسی افزوده است، به طوری که نمونه‌های فراوانی از آن‌ها را در مدخل‌های فرهنگ‌ها و لغت‌نامه‌های زبان فارسی می‌توان دید.

۱-۲- طرح موضوع پژوهش و اهمیت پرداختن به آن

بسیاری از وام‌واژه‌ها در هنگام ورود خود به زبان فارسی بومی‌سازی شده و تغییر و تحول آوایی پیدا کرده‌اند که مربوط به واج‌آرایی آن‌هاست. زبان انگلیسی بعد از زبان فرانسه، از جمله زبان‌های اروپایی است، که واژگان فراوانی را به زبان فارسی سرازیر کرده که بسیاری از آن‌ها به زودی تثبیت شده و حتی در بین عوام و مردم عادی هم رواج یافته است. بیشتر این واژه‌ها و ترکیب‌ها بر اثر کثرت استعمال و تاثیرات فرهنگی تقریباً جزء واژگان فارسی شده‌اند، که قسمتی از مدخل فرهنگ‌ها و لغت‌نامه‌های فارسی را تشکیل می‌دهند. اما نکته جالب این است که فارسی‌زبانان، واحدهای زبان انگلیسی را مانند یک انگلیسی زبان تلفظ نمی‌کنند، بلکه دگرگونی‌هایی را به طور ناخودآگاه بر آن‌ها اعمال کرده و می‌کنند که این دگرگونی‌ها بر اساس ویژگی‌های نظام آوایی و زبان‌شناختی زبان فارسی است که اصطلاحاً این تغییرات را بومی‌سازی^۲ می‌گویند. به عبارت دیگر، زبان میزبان، معمولاً محدودیت‌های خاصی را طبق اصول و قواعد و نیز ویژگی‌های توزیعی آواهای فارسی بر نحوه تلفظ و

1- language contact

2- nativization

نظام آوایی زبان بیگانه معمول می‌دارد تا آن‌ها را به نظام زبانی بومی فارسی نزدیک کند. نتیجه فرایند بومی‌سازی را در شمار بسیاری از وام‌واژه‌های زبان انگلیسی در فارسی می‌توان دید، به عنوان مثال، در اکثر موارد واکه‌ای حذف، اضافه یا تغییر یافته و موجب به هم ریختن ساختار هجایی اولیه شده‌است. همچنین به نظر می‌رسد که در بیشتر واژه‌ها جای تکیه نیز عوض شده‌است. در این میان تغییرات همخوانی ظاهراً کمترین نوع تغییرات را به خود اختصاص می‌دهند. با استفاده از نظریه بهینگی^۱ که از جدیدترین نظریه‌هایی است که از درون زبان‌شناسی زایشی جوانه زده و نیز با بهره‌گیری از مجموعه همگانی‌های زبان، می‌توان به بررسی این تغییرات پرداخت و تا حدودی علل واجی آن‌ها را ارائه نمود و این کاری است که در این پایان‌نامه قصد انجام آن را داریم.

بررسی برخی تغییرات اعمال‌شده بر وام‌واژه‌های انگلیسی که شامل ۱- تغییرات واکه‌های برخی از وام‌واژه‌ها و ۲- به هم ریختن ساختار هجایی وام‌واژه‌ها، موضوع اصلی این پژوهش می‌باشد که با استفاده از نظریه بهینگی، سعی در انجام این مهم شده‌است. از این نظریه، بیشتر برای توصیف نظام آوایی زبان‌ها استفاده می‌شود و در این امر، این نظریه محدودیت بنیاد در توصیف و تبیین منطقی و زبان‌شناسی تحولات و دگرگونی‌های بومی‌سازی شده به کار گرفته شده‌است.

۱-۳- کاربرد پژوهش و نتایج تحقیق

زبان انگلیسی، به عنوان منبع و مأخذ اصلی بسیاری از رشته‌های دانشگاهی به ویژه برخی از رشته‌های علوم انسانی، کاربرد فراوانی داشته و حتی ریشه در اساس رشته‌های مورد نظر دارد، همچنین در زمینه ارتباطات و آموزش زبان‌ها، از زبان انگلیسی به عنوان اولین زبان در جهان استفاده می‌شود. از یافته‌های پژوهش حاضر، به ویژه از فصل‌های پایانی آن می‌توان در موارد زیر بهره جست:

الف) زبان‌آموزی

دانش‌آموزان و دانشجویانی که مبادرت به یادگیری زبان انگلیسی می‌کنند، معمولاً خطاهای فراوانی را به طور ناخودآگاه در تلفظ صحیح آواهای این زبان اعمال می‌کنند که ناشی از تفاوت نظام آوایی و هجایی دو زبان فارسی و انگلیسی است. مطالب و نکته‌ها و یافته‌های این پژوهش، هم برای فراگیران (دانش‌آموزان و دانشجویان) و هم برای مدرسان (دبیران و استادان) زبان انگلیسی، می‌تواند کارآمد و مفید باشد، تا روند آموزش زبان انگلیسی

هر چه بهتر و درست‌تر و نزدیک‌تر به زبان اصلی پیش رود. به نظر می‌رسد، خطاهای زبانی در واقع مواردی از بومی‌سازی است که توسط زبان‌آموزان غیرانگلیسی از جمله فارسی‌زبانان بر واژه‌های زبان انگلیسی اعمال می‌شود. علاوه بر موارد مذکور، با نشان‌دادن تفاوت‌های نظام واکه‌ای و ساخت همجایی در دو زبان فارسی و انگلیسی، یافته‌های این پژوهش می‌تواند در آموزش زبان فارسی به انگلیسی‌زبانان نیز مفید باشد.

ب) تألیف و تدوین کتاب‌های آموزشی و درسی

مؤلفینی که به امر تألیف و تدوین کتاب‌های درسی و کمک درسی زبان انگلیسی برای فارسی‌زبانان می‌پردازند، می‌توانند از نتایج و مباحث فصل‌های مختلف این پژوهش به ویژه، فصل‌های سه و پنج استفاده نموده تا از یک طرف بتوانند با استفاده از وام‌واژه‌های آشنای زبان انگلیسی برای فراگیران فارسی‌زبان، پیشبرد امر آموزش را تسهیل و تسریع نمایند، و از طرف دیگر با پیش‌بینی نوع خطاهای احتمالی و بالقوه‌ای که ممکن است در روند آموزش روی دهد، در زمان تألیف و تدوین کتاب‌ها، روش‌های پیشگیری یا اصلاح خطاها را در چرخه آموزش پیش‌بینی نموده تا در مراحل بعدی آموزش مشکلات مضاعف و پیچیده‌تر ظاهر نشود، چون در آموزش زبان‌های بیگانه نزدیک‌شدن به نظام زبانی زبان اصلی، پیشرفت بهینه و یکی از اهدافی است که مد نظر مدرسان زبان دوم می‌باشد.

پ) شناخت علمی زبان فارسی به عنوان یک زبان مادری

گاهی مسائل مربوط به زبان مادری و حتی نظام آوایی آن، از بدیهیات محسوب می‌شود و گمان می‌رود که چون گویشور بومی قادر به تولید و درک آن زبان است، مجهز به شناخت آن نیز هست، ولی فقدان این شناخت، در مواجهه با زبان‌هایی که نظام زبانی آن‌ها با نظام زبان فارسی تفاوت دارد، بیشتر خود را نشان می‌دهد. بنابراین در برخورد با وام‌واژه‌های بیگانه و دگرگونی‌هایی که بر آن‌ها صورت می‌گیرد، این نیاز و انتظار ایجاد می‌شود که برای درک و توجیه دگرگونی‌های آوایی ناشی از نظام زبان فارسی، ابتدا باید نظام زبان میزبان یعنی زبان فارسی را شناخت تا علل دگرگونی و بومی‌سازی وام‌واژه‌های بیگانه ملموس‌تر و عینی‌تر درک شود.

ت) فرهنگستان زبان و ادب فارسی

فرهنگستان زبان و ادب فارسی نهادی است که می‌تواند و باید با استفاده از مجموعه تلاشها و تحقیقاتی که در عرصه‌های گوناگون مربوط به زبان فارسی صورت می‌گیرد، با تضارب آراء، به نظری واحد و عاری از تشتت و اختلاف برسد و یک نظر رسمی اعلام کند؛ چون فرهنگستان در حکم مجلس قانون‌گذاری است برای حوزه زبان فارسی (شهیدی، ۱۳۷۶: ۵). زبان یک میراث ملی و مظهر وحدت و هویت یک ملت است و مهم‌ترین عنصر فرهنگ می‌باشد و پاسداری از زبان و خط فارسی وظیفه این نهاد است. یکی از اقدامات فرهنگستان در حراست و پاسداری از زبان فارسی برابر‌گزینی و واژه‌گزینی است، یعنی یافتن معادل‌های فارسی برای وام‌واژه‌ها، ترکیب‌ها و اصطلاحات بیگانه. این نهاد می‌تواند بر اساس نتایج این پژوهش مبنی بر ویژگی‌های نظام آوایی زبان فارسی در مواجهه با زبان‌های دیگر، مخصوصاً زبان انگلیسی، معادل‌های مناسبی را پیشنهاد نماید که به علت انطباق با ویژگی‌های آوایی و هجایی زبان فارسی، گسترش و رواج بیشتری یابد. همچنین، این نهاد احتمالاً بر اساس تحلیل‌های این پژوهش می‌تواند برخی از خطاهایی را که ممکن است در راستای برابر‌گزینی روی دهد، پیش‌بینی و راه‌حلهایی در جهت رفع آن‌ها مطرح نماید.

۱-۴- روند پژوهش

اگر نگاهی اجمالی به فرهنگ‌های لغت تخصصی و به ویژه غیرتخصصی فارسی بیندازیم و به ریشه زبانی واژه‌های غیرفارسی دقت کنیم، درمی‌یابیم که پس از واژه‌های زبان فرانسه، بیشترین و پربسامدترین واژه‌ها و ترکیب‌های بیگانه راه یافته به زبان فارسی، از زبان و فرهنگ انگلیسی است.

در پژوهش حاضر، جهت جمع‌آوری داده‌ها، ابتدا مثال‌ها و داده‌هایی از وام‌واژه‌های انگلیسی از کتاب‌های فرهنگ لغت (انوری، مشیری و زمردیان) گردآوری شد که از بین آن‌ها ۳۳۳ واژه انتخاب گردید که فهرست واژه‌های انتخابی در قسمت پیوست، بر حسب الفبای فارسی مرتب شده‌اند. این واژه‌ها کاربرد عمومی دارند و غالباً مردم عادی جامعه، آن‌ها را برای امور روزمره و معمول زندگی نیز به کار می‌برند. برای ارتقاء ضریب اطمینان از انگلیسی‌بودن وام‌واژه‌ها، سه فرهنگ انتخاب شده‌است. پس از گردآوری، به تقسیم‌بندی داده‌ها پرداخته و از هر گروه چند وام‌واژه آوانویسی شده، سپس یک وام‌واژه را انتخاب و به تحلیل و بررسی آن بر اساس تابلوهای نظریه بهینگی مبادرت گردیده است.

ذکر این نکته ضروری است که دامنه واحدهای زبانی قرصی انگلیسی در فارسی، محدود به حوزه واژگان نمی‌شود، بلکه حوزه‌های ترکیب واژه‌ها، گروه و دیگر ساختار نحوی و... را هم در بر می‌گیرد، ولی از آن‌جا که حوزه بررسی این پژوهش، واژگان بسیط است، از وارد شدن به حوزه‌های دیگر زبانی خودداری شده‌است.

برای تحلیل و تفسیر چگونگی تغییرات اعمال شده بر وام‌واژه‌های انگلیسی در تلفظ فارسی زبانان، ابتدا بررسی آواشناختی واژه‌ها و نظام هجایی دو زبان و اختلاف و اشتراکات آن‌ها انجام شد، سپس با مقایسه نظام های آوایی دو زبان، در پی ارائه ویژگی‌های توزیعی دو نظام زبانی و نیز شباهت‌ها و تفاوت‌های عمده خوشه‌های همخوانی دو زبان برآمدیم. ابزار و ساز و کار نظری این پژوهش، نظریه بهینگی است که نظریه‌ای محدودیت بنیاد است و از دل زبان‌شناسی زایشی جوانه زده و در فصل سوم (مبانی نظری) به آن پرداخته خواهد شد. هر چند این نظریه در حوزه‌های دیگر زبان‌شناسی هم کاربرد دارد، ولی رویکرد اصلی آن در حوزه واج‌شناسی است. در فصل پنجم، پژوهش‌گر سعی داشته با بهره‌گیری از همگانی‌های زبان و درجه‌بندی اولویت آن‌ها در زبان فارسی که از ویژگی‌های نظریه بهینگی است، دگرگونی‌هایی را که فارسی زبانان در تلفظ وام‌واژه‌های انگلیسی اعمال می‌کنند، تحلیل و تفسیر نماید. به عبارت دیگر، سعی شده با آزمون داده‌ها، که هر یک نماینده تعداد زیادی از داده‌ها و واژه‌های مشابه است، چگونگی تغییرات آوایی اعمال شده در واژه‌های انگلیسی را ابتدا مشخص نماید، سپس با انطباق این تغییرات با اولویت بندی محدودیت‌ها در چهارچوب نظریه بهینگی، آن‌ها را تفسیر و تحلیل نماید.

۱-۵- سوالات پژوهش

پس از گردآوری داده‌ها که همان وام‌واژه‌های زبان انگلیسی در زبان فارسی است و دسته‌بندی داده‌ها، و نیز شناخت نظریه بهینگی، تلاش شد که ضمن بررسی داده‌ها به سوالات زیر پاسخ مناسب داده شود:

- ۱- زبان فارسی بر اساس چه محدودیت‌هایی در نظریه بهینگی تغییرات واژه‌ها را در وام‌واژه‌های انگلیسی اعمال می‌کند؟
- ۲- نظریه بهینگی چگونه می‌تواند تغییر و تحولات ساخت هجایی وام‌واژه‌ها را در زبان فارسی تجزیه و تحلیل کند؟

۱-۶- ساختار پایان‌نامه

پژوهش حاضر، مشتمل بر شش فصل و یک بخش پیوست به ترتیب زیر تدوین شده است:

فصل اول تحت عنوان «کلیات»، به موضوع پژوهش و اهمیت پرداختن به آن، کاربرد پژوهش و نتایج آن، روند پژوهش و سؤال‌ها یا فرضیات پژوهش اشاره دارد. فصل دوم تحت عنوان «پیشینه پژوهش»، مروری اجمالی بر مطالعات زبان‌شناسان خارجی و ایرانی در زمینه وام‌واژه و نظریه بهینگی دارد. فصل سوم با عنوان «مبانی نظری»، به معرفی نظریه بهینگی و ساز و کارهای آن، نظام واکه‌ای و ساخت هجایی دو زبان فارسی و انگلیسی می‌پردازد. در فصل چهارم این تحقیق تحت عنوان «روش تحقیق»، مفاهیم کلیدی تحقیق به همراه تعریف مختصری از آن‌ها، نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه‌ها و پاسخگویی به سؤالات تحقیق، تعداد و نوع داده‌ها، روش و ابزار گردآوری داده‌ها و شیوه و ابزار تجزیه و تحلیل مورد بررسی قرار می‌گیرد. فصل پنجم تحت عنوان «تحلیل داده‌ها»، به بررسی پدیده بومی‌سازی و اعمال فرایندهای گوناگون بر وام‌واژه‌های انگلیسی در زبان فارسی با تکیه بر نظریه بهینگی می‌پردازد؛ و در فصل ششم هم که تحت عنوان «جمع‌بندی و نتیجه‌گیری» است، نتایج حاصل از این پژوهش و چگونگی پاسخ به سؤالات مطرح شده، مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش پیوست هم، تعداد ۳۳۳ وام‌واژه بسیط و رایج انگلیسی در زبان فارسی به ترتیب حروف الفبای فارسی فهرست شده‌اند.